

ÎNCĂ ODATĂ DESPRE „DECEBALUS PER SCORILLO“

Cînd, cu 24 de ani în urmă, C. Daicoviciu publica celebrul vas cu inscripția „Decebalus per Scorillo“, se atrăgea atenția asupra faptului că „cele două ștampile... pot da naștere la diferite interpretări. Cea mai „simplă“ ar fi aceea că ștampilele indică pe meșterul (sau meșterii) olar(i), ori pe proprietarul (proprietarii) vasului, în limba latină. E adevărat că în favoarea acestei interpretări pledează caracterul latin al literelor, cu formele lor ce trimit în jurul anului 100 e.n. Cele două ștampile ar însemna, la prima vedere, „Decebalus prin Scorillo“. Lăsînd la o parte faptul că prepoziția *per* cere acuzativul (de o abreviație a lui *Scorilonem* ne îndoiim că ar putea fi vorba), nu găsim nici sensul, nici analogia unei asemenea inscripții pe vase: „Decebalus per Scorillo“. Olarul (sau proprietarul) *Decebalus* a făcut acest vas prin (ori pentru?) *Scorillo* (olar și acesta, sau proprietarul al doilea?). În cazul cînd atît Decebal cît și Scorillo ar fi meșteri, ar fi curios ca amîndoi... să poarte numele istorice ale unor căpetenii dacice, cunoscute din alte izvoare. Nici nu se găsesc analogii pentru asemenea interpretare, în care cuvîntul *per* să apară în această legătură¹. Concluzia la care a ajuns C. Daicoviciu („noi credem că în Decebalus per Scorillo trebuie să vedem o indicație a proprietarului vasului cu filiația lui: *Decebalus fiul lui Scorillo*“)² a fost acceptată în principiu în mod unanim, dacă omitem cele câteva intervenții, nu totdeauna competente, din literatura de specialitate română sau străină. Credem că nu este nevoie de a da citire listei foarte lungi de cercetători români, sovietici, bulgari etc., care au citat în lucrările lor această inscripție de primă importanță pentru istoria Daciei, conform cu interpretarea lui C. Daicoviciu.

De cîțiva ani însă, în știința românească a început să dispară unitatea de vederi care domnea pînă nu demult în această problemă. Au apărut astfel o serie de lucrări care neagă posibilitatea interpretării „dacice“, încercîndu-se dovedirea valabilității interpretării „latine“, mai înții luată în considerație și apoi respinsă de C. Daicoviciu. Se cuvine să amintim în primul rînd pe K. Horedt³, după care n-ar fi exclus ca ștampila de la Grădiștea Muncelului să fie scrisă în limba latină... (și) inscripția s-ar putea traduce astfel: (oficina regelui) Decebal. Prin Sco-

¹ C. Daicoviciu, în *SCIV*, VI, 1—2, 1955, p. 203.

² *Ibid.*

³ K. Horedt, în *SCIV*, XXIV, 1, 1973, p. 109—110.

rilo (a fost lucrat vasul)⁴. După părerea lui I. I. Russu⁵ „stampila controversată din Dealul Grădiștii era o simplă „marcă“ de atelier a unui eminent meșter olar (figulus) sau patron de atelier-officina, mare proprietar cu numele Decebalus; adică foarte probabil însuși ultimul suveran-rege al geto-dacilor, stăpînul unor fabrici de olărie, ceramică în burgul-capitală a Daciei libere sau parțial ocupată de armatele romane. Potrivit formulei lingvistice el ar fi lucrat prin (lat. per) vreun meșter subordonat, un fel de „calfă“ sau chiar șef de atelier⁶. În sfîrșit, I. H. Crișan este de părere că „este vorba de o inscripție în limba și cu caractere latine, care s-ar întregi „Decebalus (fecit) per Scorilo“ (Decebal l-a făcut prin Scorilo) și ar reprezenta o simplă „marcă“ de olar. În ce măsură proprietarul atelierului (officina) a fost chiar binecunoscutul rege Decebal nu se poate preciza cu destulă certitudine⁷.

Bibliografia referitoare la subiectul amintit este în realitate mult mai bogată. Din economie de spațiu ne limităm însă să facem trimitere la articolul lui I. I. Russu, unde sînt consemnate cu rigurozitate toate pozițiile (nu sînt omise nici scrisorile trimise de cititorii redacției „Magazinului Istoric“). A rămas neobservat de autor numai articolul scris pe această temă de H. Daicoviciu⁸.

Cel mai înfocat adept al interpretării latine s-a dovedit a fi I. I. Russu. După părerea sa „prima eventualitate (text în limba geto-dacică) azi nu mai este de luat în considerare, lipsită fiind de o bază științifică și comparativă, ca un produs de iz romantic al primei entuziasmări a descoperitorilor, al imaginației necontrolate...“⁹. Pînă nu de mult, autorul cuvintelor de mai sus a fost însă partizanul interpretării „dacică“¹⁰. În mod asemănător a evoluat și părerea lui I. H. Crișan¹¹.

Toți cei care au participat la discuție sînt de acord asupra unui singur punct: inscripția de pe vasul descoperit la Grădiștea Muncelului, independent de interpretarea ce i se poate da, reprezintă un izvor unic pentru istoria Daciei preromane, de o extremă importanță. Ar fi prin urmare păcat dacă controversele menționate (în ce limbă a fost scrisă inscripția: dacică sau latină?) ar duce la imposibilitatea folosirii ei de către cercetători. De altfel, nici nu pot fi construite ipoteze bazate pe rezultate ce decurg dintr-o interpretare atît de controversată a unuia și aceluiași izvor.

Ar fi, deci, de dorit ca discuțiile să continue pînă la lămurirea finală a problemei. În acest scop poate că nu ar fi lipsit de sens să se procedeze la elaborarea unei liste în care vor fi înregistrate diferitele concluzii

⁴ *Op. cit.*, p. 110.

⁵ I. I. Russu, în *AIACluj-Napoca*, XIX, 1976, p. 29—53. Versiunea prescurtată a acestui articol în *Epigraphica. Travaux dédiés au VIIe Congrès d'épigraphie grecque et latine* (Constantza, 9—15 sept. 1977), București, 1977, p. 33—50.

⁶ *Op. cit.*, p. 46.

⁷ I. H. Crișan, *Burebista și epoca sa*, ediția a doua revăzută și adăugită, București, 1977, p. 442—443.

⁸ H. Daicoviciu, în *Steaua*, XXIV, nr. 9, 1973, p. 9 și 27.

⁹ I. I. Russu, *op. cit.*, p. 45.

¹⁰ I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, ediția a II-a, București, 1967, p. 115.

¹¹ I. H. Crișan, *Ceramica daco-getică cu specială privire la Transilvania*, București, 1969, p. 189—190.

sau fapte necontrovertate privind atât vasul, cât și inscripția, asupra că-
rora toți cercetătorii sînt de acord. Pe această bază indiscutabilă s-ar
putea încerca o nouă discuție.

În primul rînd, se poate afirma cu certitudine că vasul a fost des-
coperit la Sarmizegetusa, capitala regilor daci. După toate probabilitățile
a fost executat la fața locului, întrucît atât forma cât și dimensiunile va-
sului pun sub semnul întrebării eventualitatea transportării sale pe căile
de acces spre Munții Orăștiei. Din punctul de vedere al tehnicii de lucru
vasul este de factură dacică, putînd fi datat în timpul domniei lui De-
cebal¹². Inscripția a fost executată înainte de arderea vasului, prin stam-
pilare, fiind scrisă în alfabet latin. Două din cele trei cuvinte care o
alcătuiesc sînt antroponime dacice — Decebal¹³ și Scorilo¹⁴. În sfîrșit,
vasul de la Sarmizegetusa are un caracter unic, lipsind analogiile pe
teritoriul Daciei sau în afara granițelor sale¹⁵.

Discutabilă continuă să rămîină funcția vasului, nici una din expli-
cațiile date pînă acum nefiînd pe deplin convingătoare. Regretabil este
de asemenea faptul că un obiect atât de important nu a fost publicat
pînă în prezent conform cerințelor științifice moderne¹⁶. Discutabil este
și cuvîntul *per*. Controversele se pot reduce în esență la dilema dacă
acest cuvînt este de proveniență dacică (= fiu) sau latină (= prin).

Vom analiza mai întîi ipoteza latină. Dacă acceptăm că inscripția
a fost scrisă în limba latină, trebuie să admitem că olarul dac Scorilo,
în timpul domniei lui Decebal, a executat în capitala regilor daci, Sar-
mizegetusa, la cererea proprietarului atelierului care purta și el numele
de Decebal (nu se poate exclude nici posibilitatea ca acesta să fi fost
regele însuși), un vas avînd dimensiuni și o formă neobișnuită, pe care

¹² I. H. Crișan, *op. cit.*, p. 190.

¹³ La exemplele privind folosirea acestui nume în afara teritoriului provin-
ciei Dacia în secolele II—III e.n. (cf. I. I. Russu, în *AIACluj-Napoca*, XIX, 1976,
p. 46, n. 34) trebuie să adăugăm și pe veteranul legiunii I Italica (Flavius De-
cebalus), care figurează într-o inscripție descoperită la Novae (V. Bojilova, *Con-
tributions épigraphiques de Novae*. Comunicare prezentată la cel de al VII-lea
Congres de epigrafie greacă și latină, Constanța, 9—15 sept. 1977).

¹⁴ Acest nume apare în izvoare numai de trei ori și totdeauna în strînsă
legătură cu Dacia: 1) *Scorilo* de pe mult discutatul vas din Sarmizegetusa da-
cică; 2) *Scorylo dux Dacorum* (Frontinus *Strategemata*, I, 10, 4; cf. J. Trynkowski,
în „Przeglad Historyczny”, LIX, 3, 1968, p. 438—446; H. Daicovicu, J. Trynkowski,
în *Dacia*, N.S., XIV, 1970, p. 159—166); 3) *Scorilo Resati libertus, domo Dacus*
(CIL III 13379; A. Dobó, *Inscriptiones extra fines Pannoniae Daciaeque repertae
ad res earundem provinciarum pertinentes*, Budapesta, 1975, nr. 665). Nu se poate
prin urmare înțelege afirmația lui I. H. Crișan (*Burebista și epoca sa*, p. 442) că:
„Scorilus nu are nimic de-a face cu regele ce poartă același nume menționat mai
începînd (? — J.T.), el a putut fi un geto-dac venit din dreapta Dunării, unde
numele este frecvent” (?!).

¹⁵ I. H. Crișan, *Ceramica...*, p. 190.

¹⁶ Așa, de pildă, descoperitorul vasului ce ne interesează, I. H. Crișan (cf.
Burebista și epoca sa, p. 442), în lucrarea sa fundamentală, *Ceramica daco-getică*,
nu menționează un lucru de maximă importanță, cum ar fi că imediat sub gît
se găseau patru orificii dispuse simetric (cf. *Illiri și daci*, Cluj—București, 1972,
p. 187, D 236), ceea ce poate fi un indiciu pentru faptul că vasul era atîrnat.
Considerațiile lui I. H. Crișan că vasul „nu poate sta în picioare decît cu aju-
torul unui suport” (*op. cit.*, p. 190) sînt deci inutile. Pînă și dimensiunile vasului
diferă de la autor la autor.

s-a imprimat stampila în limba latină. Se pune însă întrebarea pentru cine a fost făcută inscripția și cine putea s-o înțeleagă în Sarmizegetusa dacică? Faptul că olarul a comis cu această ocazie o gravă greșeală gramaticală, explicabilă dacă ne gândim la originea lui și la necunoașterea perfectă a limbii latine, ridică în continuare problema de ce s-a servit de această limbă? Inscripția este cu atât mai neobișnuită cu cât nu posedăm pentru ea analogii în epigrafia ceramică latină. Nu se poate susține că inscripția a fost copiată în mod mecanic, deoarece olarul Scorilo nu putea dispune de un model gata făcut. Foarte probabil că a inventat singur formularea respectivă. Pe de altă parte, atât olarul Scorilo, cât și proprietarul de atelier Decebal poartă în mod cu totul întâmplător nume întâlnite la regii daci. Lucrurile sînt posibile, dar puțin probabile. Optînd pentru ipoteza „latină“ sîntem obligați să recunoaștem că avem de-a face cu o coincidență de fapte netipice și greu explicabile. Totodată, rolul jucat de cele două personaje rămîne neclar, iar traducerea inscripției ridică dificultăți¹⁷.

Ipoteza „dacică“ nu creează în schimb îndoieli din punct de vedere lingvistic. Ne vom referi la opiniile a doi mari cunoscători ai limbii dace: V. Georgiev¹⁸ și I. I. Russu¹⁹. Vom omite de asemenea faptul că I. I. Russu este în prezent adeptul concepției „latine“. Important este că a recunoscut în trecut justetea ipotezei „dacice“. De altfel, nimeni nu a atacat pînă la ora actuală concepția „dacică“ din punct de vedere lingvistic.

Dacă sîntem de acord că inscripția a fost scrisă în limba dacică, înțelesul ei nu dă naștere la dubii: „Decebal, fiul lui Scorilo“. Este normal ca un vas descoperit în capitala lui Decebal și care provine din perioada domniei sale să poarte numele lui, după cum nu este ciudat ca tatăl său să poarte numele de Scorilo, asemenea celui *dux Dacorum* din opera lui Frontinus²⁰.

În sfîrșit, analizată prin această prismă, inscripția are numeroase analogii. Cu titlu de exemplu, vom aminti stampila de pe o amforă descoperită la Porolissum, citată de K. Horedt²¹ și I. H. Crișan²² ca un argument în sprijinul ipotezei „latine“: *Imp(eratoris) Nervae Aug(usti)*²³. Este un obicei larg răspîndit la produsele ceramice provenite dintr-un atelier să poarte numele proprietarului, în cazul de față numele împăratului²⁴. Nu credem că H. Daicoviciu²⁵ are dreptate cînd afirmă că

¹⁷ S-a mers pînă la încercarea de a traduce cuvîntul *per* prin „pentru“: „Decebalus pentru pomenirea lui Scorilus“ (Cerneș T. Nicolae, în *Flacăra*, nr. 45 (1170), 10 noiembrie 1977, p. 11).

¹⁸ V. Georgiev, *Trakiiskijat ezik*, Sofia, 1957, p. 25—26; idem, *Trakite, tehniijat ezik*, Sofia, 1977, p. 199—200.

¹⁹ I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, p. 115.

²⁰ Frontinus, *Strategemata*, I, 10, 4.

²¹ K. Horedt, *op. cit.*, p. 109.

²² I. H. Crișan, *Burebista...*, p. 443.

²³ *Materiale*, VII, 1961, p. 378, fig. 15.

²⁴ Numele proprietarului poate apărea și la nominativ, așa cum se poate citi pe stampila compusă din două părți, păstrată pe un *dolium* descoperit la Roma: C. CORNELIUS FELIX (CIL XV 2430).

²⁵ H. Daicoviciu, *op. cit.*, p. 9.

amfora menționată nu poate constitui o paralelă pentru vasul de la Grădiștea Muncelului. Nu ar putea fi vorba de o analogie dacă inscripția „Decebalus per Scorilo“ ar fi fost scrisă în latină. Analogia este posibilă dacă inscripția a fost executată în limba dacă. Ipoteza dacică nu este complet „lipsită de o bază științifică și comparativă“ așa cum s-a susținut. Dacii care au împrumutat și au adaptat atâtea „noutăți“ din lumea greco-romană, au putut împrumuta și obiceiul menționării pe vase a numelui proprietarului de atelier.

În acest punct, împărtășim pe de-a-ntregul opinia lui K. Horedt, J. I. Russu și I. H. Crișan, care văd în stampila de pe vasul descoperit la Grădiștea Muncelului „o simplă marcă de atelier“, ce aparținea ultimului și eroicului rege dac. Cu această ocazie merită să semnalăm că ceramica provenită din fortificațiile și sanctuarele din Munții Orăștiei posedă trăsături cu totul particulare. Sint frecvente forme și tipuri de vase neîntâlnite în altă parte: imitații de cratere grecești, vase mari cu guler și vestita ceramică pictată cu motive vegetale și zoomorfe²⁶. Această l-a determinat pe I. H. Crișan să afirme că „aspectul deosebit pe care îl îmbracă ceramica dacică din Munții Orăștiei l-am numit „de curte“²⁷. Toate aceste elemente confirmă existența în cadrul vieții politice a Daciei preromane a unui atelier ceramic ce lucra pentru necesitățile capitalei, proprietate a regilor daci.

Obiceiul menționării pe vase a numelui regilor nu este complet necunoscut la daci, așa cum a arătat recent o interesantă descoperire efectuată la Ocița (jud. Vilcea). Este vorba de o inscripție (executată înainte de arderea vasului), completată și întregită în mod strălucit de J. I. Russu. „Terminția (cazul gramatical) rămâne deocamdată echivoc: fie genitiv BACIAE[ΩC] ΘIAMAPKO[Y] în sensul de proprietar, adică „(vasul) regelui Thiamarcos“, ca un bun material al acestei căpetenii getice, fie ca nominativ BACIAE[YC] ΘIAMAPKO[C], în care caz ar putea să fi însemnat că regele este subiectul unei construcții gramaticale, indicând vreun autor, proprietar al officinei în care a fost confecționată piesa ceramică“²⁸. Amintim că vasul de la Sarmizegetusa dacică are inscripția la cazul nominativ.

Interpretată astfel, inscripția de la Grădiștea Muncelului poate furniza informații prețioase nu numai cu privire la numele tatălui lui Decebal, dar și în ceea ce privește relațiile economice, în speță existența unor ateliere ce aparțineau regilor daci, care se ocupau mai ales cu satisfacerea nevoilor curții (în înțelesul larg al acestui cuvânt). Folosirea scrierii latine nu face decât să sublinieze puternica influență a culturii romane pe teritoriul Daciei libere, fără a mai fi nevoie de a apela la concluziile exagerate privind penetrația „limbii latine vorbite“²⁹.

JAN TRYNKOWSKI

²⁶ I. H. Crișan, *Ceramica...*, p. 193—194, 154, 194—196, 201—202.

²⁷ I. H. Crișan, *op. cit.*, p. 216.

²⁸ J. I. Russu, în *AIACIuj-Napoca*, XIX, 1976, p. 38.

²⁹ Idem, *op. cit.*, p. 49.

ENCORE UNE FOIS SUR „DECEBALUS PER SCORILO“

(Résumé)

L'auteur reprend la question de la langue de l'inscription „Decebalus per Scorilo“, imprimée sur les parois d'un grand vase trouvé à Sarmizegetusa. En examinant les diverses hypothèses, l'auteur arrive à la conclusion que l'inscription est rédigée en dace et qu'elle doit être interprétée comme signifiant „Décébale, fils de Scorilo“. L'officine d'où le vase est sorti appartenait au roi dace et c'est comme marque d'atelier que l'inscription a été imprimée.